

Tarih & Gelecek Dergisi**Journal of History & Future**Öğretim Görevlisi Dr.
Erkan DAĞLIAkdeniz Üniversitesi, Atatürk İlkeleri
ve İnkılap Tarihi Araştırma Merkezi,
erkandagli@akdeniz.edu.trORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3986-4781>Başvuruda bulundu. Kabul edildi.
Applied Accepted

Eser Geçmişi / Article Past: 01/06/2023 14/06/2023

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.1308302>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İlk Musevi Mebusu: Samuel Abravaya Marmaralı

*First Jewish Member of the Turkish Grand National Assembly:
Samuel Abravaya Marmara*

Öz

Osmanlı Devleti bünyesi içinde yaşayan toplumu yani tebaayı bazı özelliklerine göre özellikle de dini inancına göre sınıflandırmıştır. Devlet çok farklı kıtadaki yönetimi altındaki insanları ırkından ziyade dini inancına göre sınıflandırarak “Millet Sistemi” içerisinde bir arada tutmuştur. Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekilmesiyle 29 Ekim 1923'te Türkiye Cumhuriyeti ilan edilerek rejimin adı belli olmuştur. Ülkedeki her kesimden insanın hür düşüncesinin savunulması ve farklı din ile ırka mensup vatandaşların da bu mecliste yer alması demokrasiyi daha da kuvvetlendirmiştir. Bu çerçevede Atatürk çok partili demokrasiyi desteklese de 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkasının kendini feshetmesiyle ikinci deneme de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çok partili adımlardan netice alamayan Atatürk, 1931'deki genel seçimlerden önce demokratik adımlardan vazgeçmeyerek Gayrı Müslim adaylar ile müstakil mebuslar politikasını uygulamıştır. Müstakil mebuslara iktidara kısmi güdümlü muhalefet rolü verilse de, farklı duygu ve düşüncedeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının mecliste temsil edilmesi amaçlanmıştır. Dr. S. Abravaya Milli Mücadele sürecinde Anadolu hareketinin yanında yer almış, cephe gerisinde hekimlik görevinde bulunmuş ve özellikle de yabancı dildeki belgelerin çevirisi konusunda karargahta önemli hizmetlerde bulunmuştur. Dr. S. Abravaya hekim, Musevi Cemiyeti Başkanı, Atatürk'ün doktorlarından ve mebus olarak bu coğrafyaya hizmet etmiştir. Bu çalışma Atatürk döneminde 1935 ve 1939 seçimlerinde Musevilerin temsilcisi olarak Niğde'den müstakil mebus olan Samuel Abravaya Marmaralı'nın hayatı ve faaliyetlerini kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Yahudi Toplumu, Samuel Abravaya Marmaralı, Müstakil Mebuslar, Niğde.

ATIF: DAĞLI, Erkan, “Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İlk Musevi Mebusu: Samuel Abravaya Marmaralı”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 9/2 (Haziran 2023), s. (316-332)

CITE: DAĞLI, Erkan, “First Jewish Member of the Turkish Grand National Assembly: Samuel Abravaya Marmara”, *Journal of History and Future*, 9/2 (June 2023), pp. (316-332)

Abstract

The Ottoman State classified the society living in it, namely the subjects, according to some of their characteristics, especially according to their religious beliefs. The state has kept the people under its rule in many different continents together in the “Nation System” by classifying them according to their religious beliefs rather than their race. With the withdrawal of the Ottoman Empire from the stage of history, the Republic of Turkey was declared on October 29, 1923, and the name of the regime became clear. The defense of the free thought of people from all walks of life in the country and the participation of citizens belonging to different religions and races in this parliament further strengthened democracy. In this context, although Atatürk supported multi-party democracy, the second attempt was also unsuccessful when the Free Republican Party dissolved itself in 1930. Atatürk, who could not get results from the multi-party steps, did not give up the democratic steps before the general elections in 1931 and implemented the policy of non-Muslim candidates and independent deputies. Although the independent deputies are given the role of partially guided opposition to the government, it is aimed to represent the citizens of the Republic of Turkey with different feelings and thoughts in the parliament. Dr. S. Abravaya took part in the Anatolian campaign during the National Struggle, worked as a physician behind the front, and rendered important services in the headquarters, especially in the translation of documents in foreign languages. Dr. S. Abravaya served as a physician, President of the Jewish Community, one of Atatürk’s doctors and a deputy to this geography. This study covers the life and activities of Samuel Abravaya Marmaralı, who was an independent deputy from Niğde as the representative of the Jews in the 1935 and 1939 elections during the Atatürk period.

Keywords: Atatürk, Jewish Community, Samuel Abravaya Marmaralı, Independent Deputies, Niğde.

Giriş

Osmanlı Devleti 19. Yüzyılda Batılılaşma adımları kapsamında yurt içinde ve yurt dışında meydana gelen olayların da etkisiyle yasal/meşruti yönetimli bir sisteme geçmek zorunda kalmıştır. Osmanlı’daki bazı aydınlar II. Abdülhamit’in Padişah olarak tahta geçmesinin şartı olarak anayasayı ilan etmesi ve meşruti yönetime geçilmesini talep etmiştir. II. Abdülhamit de Osmanlı’nın ilk anayasası olan “*Kanun-i Esasi*” 28 Aralık 1876’da ilan ederek 31 Aralık 1876’da I. Meşrutiyet Osmanlı siyasetinde hata bulmuştur. Daha sonra da Avrupa’daki gibi meşruti yönetimin gereği olan meclis çalışmalarının başlaması için seçim kanununun hazırlanmıştır. Bu kapsamda Meclis-i Mebusan’ın açılması için 28 Ekim 1876’da hazırlıklar tamamlanarak seçimlerin nasıl yapılacağı yedi maddelik bir yönerge ile belirlenmiştir. Bu yönetmelik kapsamında Osmanlı’da meclis; “*Meclis-i Ayan ve Meclis-i Mebusan*” şeklinde düalist bir yapıdan meydana gelmiştir.¹ Yedi maddelik seçim

1 Ahmet Oğuz, *Birinci Meşrutiyet Kanun-i Esasi ve Meclis-i Mebusan*, Ankara, 2010, s. 103-107.

yönetmeliği kapsamında 130 mebusun 80 tanesi Müslüman ve 50 tanesi de gayrimüslim olacak şekilde kararlaştırılmıştır. Ayrıca Osmanlı'daki düalist meclis yapısından dolayı 80 Müslüman mebusun 21 tanesi ve gayrimüslim mebusun da 5 tanesi Padişahın tayin ettiği Meclis-i Ayan'da temsil hakkı kazanmıştır. Fakat bu I. Meşrutiyet Osmanlı siyasi hayatında uzun soluklu olmamış ve Padişah kendisine şart koşulan meşruti yönetim tarzını kaldırmak için 1877 Osmanlı-Rus Savaşı'nı gerekçe göstererek "*Meclis-i Mebusan*"ı süresiz şekilde tatil etmiştir.² Her ne kadar I. Meşrutiyet kısa ömürlü olsa da millet sistemi içerisinde Osmanlı Devleti, Müslüm-Gayrimüslim halkın meclisinde temsil edilmesi önemli bir demokratik adım olmuştur.

1909'da II. Meşrutiyet'in ilanı ile Osmanlı'da daha esnek bir meşruti yönetim oluşmuş ve toplumun her kesiminden insanlar Osmanlı meclisinde yer almaya başlamıştır. Fakat ülke yönetimini ele alan İttihat ve Terakki Fırkası Balkan Savaşları'ndan sonra ülkede milliyetçi söylemleri ön plana alarak ümmetçilikten Türkçülüğe yönelik söylemlere yönelik söylemler içinde olmuştur. Milliyetçi söylemlerin yüksek sesle dile getirilmesi homojen olan Osmanlı toplumunda huzursuzluğa yol açmıştır.³ İttihat ve Terakki üyeleri asıl kurtuluşun ne İslamcılıkta ne de Osmanlıcılıkta olmadığını anlayarak, Anadolu'nun asıl unsuru olan Türk milletini ön plana almıştır. Bu kapsamda milli eğitim, dilin Türkçeleştirilmesi ve milli ekonomi politikasıyla Türk burjuvazisini oluşturmak için adımlar atmıştır. Osmanlı Devleti'nde görev alan etnik unsurların uzaklaştırılarak yerlerine Türk milletinin görev alması ve azınlık unsurların ayrıcalıklarının kaldırılması için mücadele etmiştir. Bu adımlar özellikle de askeri bürokrasiden çok fazla destek görmüş ve toplum ile bürokraside azınlıkların etkisi kırılmaya başlamıştır.⁴

Osmanlı Cihan Harbini kaybettiği için toprakları işgale uğramış ve işgal kuvvetleri olan İtilaf Devletlerinin baskısıyla Meclis-i Mebusan 21 Aralık 1918'de kapatılmıştır. Başkent İstanbul olmak üzere Anadolu'nun birçok bölgesi Mondros Mütarekesi'nin maddeleri gerekçe gösterilerek işgale uğrayama başlamıştır. Bu işgaller karşısında Anadolu'da halk işgallere koymaya başlayarak zamanla Heyet-i Temsiliye teşkilatı kurulmuştur. Heyet-i Temsiliye teşkilatı milli bir oluşum olarak meclisin açılması için mücadele ederek 1919'da seçimlerin yapılmasını kararlaştırmışlardır. Gayrimüslimler 1919 seçimlerini protesto ettikleri için seçime katılmayarak Meclis-i Mebusan da yer almamışlardır. Gayrimüslimler bu mecliste yer almadığı için milli bir meclis görüntüsü vermiş ve Misak-ı Milli'yi 20 Ocak 1920'de ilan etmiştir. İtilaf Devletleri kuvvetleri Anadolu'yu rahatça işgal etmek için karşısında bir direniş göstergesi olan Meclis-i Mebusan'ı 16 Mart 1920'de zorla kapatırıp mebusları tutuklatarak İstanbul'u resmen işgal etmişlerdir.⁵

İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması üzerine Ankara'da millet meclisinin açılması gündeme gelmiş ve Heyet-i Temsiliye'nin aldığı karar üzerine acil bir şekilde seçim yapılması kararlaştırılmıştır. İstanbul'dan kaçabilen mebuslar ve yeni seçilen

2 M. Çağatay Okutan, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, İstanbul, 2004, s.145.

3 Orhan Turan, "II. Meşrutiyet'in İlanına İlişkin İngiliz Büyükelçiliğinin Değerlendirmeleri" *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 60, 2018, s. 69.

4 Ali Çakırbaş, *Cumhuriyet Döneminde Gayrimüslim Milletvekilleri ve Faaliyetleri (1923-1964)*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Niğde, 2017, s. 3.

5 A. Çakırbaş, *agt.*, s. 7.

mebuslarla Ankara'da 23 Nisan 1923'te Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın önerisi ve Heyet-i Temsiliye'nin desteği ile bu mecliste gayrimüslim azınlıklara yer verilmeyerek, son Osmanlı meclisinde olduğu gibi BMM milli bir hüviyette bürünmüştür. Azınlık unsurların bazılarının İtilaf Devletleri adına çalışması ve meclisteki mahrem bilgilerin sızdırılması ve dönemin ideolojik etkisi gibi nedenlerle bu karar uygulanmıştır. Sadece istisna olarak 1923-1935 yılları arasında anne tarafından Ermeni, baba tarafından Süryani olan Münib Boya kendini Türk olarak ilan etmiş ve 1923'te BMM'nin II. Döneminde Van Mebusu olarak görev yapmıştır.⁶

Atatürk Türkiye'sinde 1935 yılına kadar hiçbir gayrimüslim dönemselsel ideolojinin de etkisi ile mecliste görev almamıştır. Atatürk her ne kadar demokrasinin gereğini yerine getirmek için çok sesliliğe önem verse de bazı adımların atılabilmesi için olgunlaşma zamanını beklemiştir. Türkiye'de Serbest Cumhuriyet Fırkasının 1930'da kurulması ile gayrimüslimlerin mecliste mebus olarak temsil edilmesi ilk kez gündeme gelmiştir.⁷ Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurucusu Fethi Okyar Bey yeni bir sloganla din ve ırk farkı gözetmeksizin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gayrimüslim ve azınlıkların oylarına talip olmuştur. Bu kapsamda yerel seçimlerde; *“Yahudilerden Beyoğlu Bölgesinden Avukat Marko Naum, Rumlar'dan Rum spor kulüpleri başkanı Pandazitist Efendi, Arpacioğlu Nikolaki, Osmanlı Bankası Müdürü Panciri Bey, Siasam Beyi Vegleri Efendi, Ermenilerden Sefaret kâtibi Herant Bey, Kazancıyan Bey ve eski Osmanlı Bankası Müdürü Berç Kersteciyan Bey”*i aday olarak belirlemiştir. Fethi Okyar Bey, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gayrimüslim ve azınlıkların aday göstermesi üzerinde mecliste ve basında milli söyle içinde olan kişiler tarafından sertçe eleştirilmiştir. Bunun üzerine Fethi Bey, yaptığının yanlış olmadığını, Türkiye Cumhuriyeti'nde Müslim olsun Gayrimüslim olsun bütün vatandaşların temsil hakkının olduğunu, bununda Cumhuriyet rejimindeki demokrasi ile açıklanacağını ifade etmiştir.⁸

Osmanlı toplumu içerisinde Musevi halkı diğer etnik unsurlara göre sayıca az olsa da ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda etkisi yüksek olmuştur. Yahudi toplumu, özellikle de Osmanlı'daki parlamenter sisteme geçiş sürecinin en başından itibaren yetki ve karar verme konumlarında görev almıştır. I. Meşrutiyet döneminde açılan Meclis-i Mebusunda Yahudileri temsilen 17 kişi temsil hakkı kazanmıştır.⁹ II. Meşrutiyetin 1908'de açılmasıyla Osmanlı Mebusan Meclisinde 4 Yahudi mebus Musevileri temsil etmiştir. Bunlar; *“Emanuel Karasu, Nesim Mazliyah, Albert Feraci ve Sason Efendilerdir. Bunlardan Emanuel Karasu Efendi birinci, ikinci ve üçüncü dönem meclis çalışmalarında Selanik'ten dördüncü dönemde ise İstanbul'dan mebus seçilmiştir. Mason localarına bağlı olan Karasu Efendi, aynı zamanda locaların İttihat ve Terakki Cemiyeti ile işbirliği yapmasını da sağlamıştır.”*¹⁰ Bu dönemde Osmanlı'nın dualist meclis yapısından biri olan Ayan Meclisinde Padişahın namzet gösterdiği Yahudi temsilci de Bohor Eskenazi ayan temsilcisi olarak görev yapmıştır. Osmanlı'da 1912 ve 1914 mebus seçimlerinde Musevi mebuslar sayılarını ve konumlarını

6 Ali Güler, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Tamga Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 70.

7 Rıfat N. Bali, “Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları”, *Tarih ve Toplum*. S. 167, 1997, s. 25.

8 R. N. Bali, “a.g.m.”, s.26.

9 A. Oğuz, *a.g.e.*, s.130.

10 Naim A. Güler, *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Yayınevi, İstanbul, 2012, s. 125; Ahmet Kısa, “Meclisi Mebusan'da Musevi Vekiller ve Faaliyetleri 1908-1912”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 8, Sayı 22, 2015, s. 355.

korumuş, fakat Gayrimüslimler 1919 seçimlerini topyekûn protesto ettikleri için bu son Osmanlı meclisinde yer almamışlardır.¹¹

Anadolu’da başlayan Milli Mücadele sürecinde ve daha sonra Cumhuriyetin ilk sancılı zamanlarında azınlıklardan Ermeniler ve Rumlar Ankara’daki Milli Hükümete sorun çıkarmış olsalar da Yahudiler daha temkinli-ılımlı politikalar yürütmüştür. Yahudi toplu hem Osmanlı’da hem de Ankara’daki Cumhuriyet Hükümetine en az sorun çıkarın gayrimüslim azınlık gurup olmuştur. Bu yumuşak politika tavırları sayesinde devlet kademelerinde ve bürokraside çeşitli görevlerde yer almalarını sağlamıştır. Yani Osmanlı’daki konforlu statülerini Cumhuriyet Türkiye’sinde de devam ettirebilmişlerdir. 1930’lu yılların Türkiye’sinde ideolojik keskin söylemlerin yumuşamasıyla azınlıkların da mecliste temsil konusu basında ve aydınlar tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Gündümlü Muhalefet olarak kurulan Serbest Cumhuriyet Partisi gayrimüslim azınlıklarında da seçimlere katılmasını destekler tarzda söylemler içinde olması azınlıkların yoğun ilgisini çekmiştir. 1930 yerel seçimlerinde azınlıklarında temsilci olarak yer almaya başlaması CHP tarafından ilk başlarda çok sert eleştirilse de Atatürk’ün de bu konuda yumuşak söylemleri sayesinde 1935’ten itibaren TBMM’de azınlık mebuslara yer vermeye başlanmıştır. Bu kapsamda Atatürk döneminde Musevileri temsilen meclise giren ilk vekil Samuel Abravaya Marmaralı olmuştur.¹²

Samuel Abravaya Marmaralı’nın Hayatı

Samuel Abravaya Marmaralı, tüccar Bünyamin Efendi ile Reyna Hanım’ın oğlu olarak 1880’de İzmir’de dünyaya gelmiştir. Her ne kadar doğum tarihi 1880 olarak bilinse de mezar taşına 1879 olarak yazılmıştır.¹³ Abravaya adının anlamı hakkında İngiliz gazeteci Betty Ross’a verdiği demeçte İbranice iki kelimedenden oluşan “*Abre- Evaya*”dan geldiğini anlamının ise bolluk-bereket babası olduğunu ifade etmiştir. 1934’te Samuel Abravaya Soyadı Kanunuyla “*Marmaralı*” soyadını almıştır. Ailesinin uzun zamandır Marmara bölgesinde yaşamasından dolayı bu soyadını taşımıştır. İngiliz gazeteci Betty Ross ile yaptığı röportajda aslında “*Özçelik*” soyadını taşımak istediğini belirtse de bu isteğinde başarılı olmamıştır.¹⁴

İlk ve orta öğrenimini İzmir’de tamamlayan Samuel Abravaya 1897’de İzmir Lisesi’ni iyi derece ile tamamlamıştır. Samuel Abravaya’nın, babası ticaretle uğraştığı için ekonomik olarak rahat bir ailede büyümüştür. Fakat babasının işlerinin kötüye gitmesiyle on altı yaşında İstanbul’da başladığı tıp eğitimini tamamlayamaması gündeme gelmiştir. Samuel Abravaya parlak bir öğrenci olması sayesinde devletin zorunlu görev karşılığı verdiği burstan faydalanarak 1903’te tıp fakültesini yüksek not ile tamamlamıştır. Bu zorunlu hizmet kapsamında devlet ilk olarak Selanik’in Tikveş bölgesinde belediye hekimliği görevi için Samuel Abravaya’yı bir yıl süreyle görevlendirmiştir. Daha sonra

11 N. A. Güleryüz, *a.g.e.*, s.124.

12 A. Çakırbaş, *agt*, s. 98.

13 TBMM AGEM, TBMM ATKÖ, No:308; İhsan Güneş, Türk Parlamento Tarihi (TBMM V. Dönem 1935-1939), Cilt 2, No: 26, 2001, s. 600.

14 Betty Ross, *Turkey’s First Jewish M.P.*, World Jewry, July, 26, 1935, s.3; *Yeni Asır*, 29 Ekim 1935, s. 2.

ise Dedeoğaç Belediyesi'nde üç yıl süreyle hekimlik hizmetinde bulunmuştu.¹⁵ Zorunlu hekimlik görevlerini tamamlayan Dr. S. Abravaya, tıp eğitiminde uzmanlık unvanını almak için Paris'e gitmiş ve uzman hekim olarak 1 Mart 1909'da ülkesine geri dönmüştür. Hem hekimlik yapmak hem de kendini daha fazla geliştirmek için genç yaşına rağmen Darülfünun'un tıp fakültesinde asistanlık görevlerini yürütmüştür. Gayretli çalışmaları neticesinde fakültenin dahiliye kliniğinin müdür yardımcılığı konumuna yükseldikten sonra 1919'a kadar Darülfünun'da çeşitli önemli hizmetlerde bulunmuştur. Darülfünun'da on yıl kadar görev yaptıktan sonra zorunlu hizmet görevlerini tamamlayarak müstafî unvanı ile İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde hekimlik yapmıştır. Yardımsever bir yapısı olan Dr. S. Abravaya serbest doktor olarak Or-Ahayim Yahudi Hastanesi'nde fakir insanlardan ücret almadan insanları muayene ve tedavi etmiştir. Tıp fakültesinde görev almasının ona en büyük katkısı akademik yayınlar kaleme alması olmuştur.¹⁶

Dr. S. Abravaya, hem Osmanlı'da hem de Cumhuriyet Türkiye'sinde tıp konusunda önemli hizmetlerde bulunmuş ve önemli cemiyetlerde görev almıştır. II. Meşrutiyet'ten önce sağlık bakanlığı gibi hareket eden "*Meclis-i Umur-ı Tıbbiye-i Mülkiye*" ve "*Sıhhiye-i Umumiye*" gibi oluşumların içinde temsilci olarak yer almıştır. Uzun süre Osmanlı Tıp Cemiyeti'nin de ikinci başkanlığını yapmıştır. Cumhuriyet Türkiye'sinde Maltepe Askerî Hastanesinde Hekim Yüzbaşı unvanı ile Türk ordusunda hizmette bulunmuştur. Bu görevinden sonra Dr. S. Abravaya, 1932 tarihinde İstanbul'da Tıp Fakültesi'nin Müdür vekili olarak bu görevde üç yıl süreyle görev yapmıştır. 1933 Üniversite Reformu kapsamında Almanya'dan gelen Yahudi ve muhalif Alman bilim insanlarının İstanbul Üniversitesi'ndeki en büyük yardımcısı olmuştur. Dr. Samuel Abravaya, Türk Tıp Encümeni, Türk Tıp Cemiyeti üyeliklerinde aktif olarak görev yapmış ve Türk tıbbının gelişmesi için özverili şekilde çalışmıştır. Dr. S. Abravaya'nın önemi sadece ülke içinde görülmemiş, tıp alanına sunduğu katkılar sayesinde "*Fransız Gastroenteroloji Cemiyeti üyeliği*" ile 1950 yılında "*Yahudi Cemaati Cismani Meclis Başkanlığı*"na seçilmiştir.¹⁷

Dr. S. Abravaya'nın Türk tıbbına en büyük hizmeti ise "*Garip Bir Karın Sendromu*" teşhisiyle olmuştur. Türk tıp literatüründe Dr. S. Abravaya'dan sonra bu yeni hastalığın adı ona atıf yapılmak için Muzaffer Şevki Yener tarafından "*Abravaya Sendromu*" ismi verilmiştir.¹⁸ Dr. S. Abravaya, hem ülke içi hem de ülke dışında şöhreti yükselmiş ve yardımsever bir hekim olarak Türk Yahudiliği Cemiyetinin kuruculuğunu üstlenmiştir. Musevi toplumu üzerindeki olumlu etkisi onun Yahudilerin temsilcisi olarak TBMM'ye vekil olarak seçilmesini sağlamıştır. Gayrimüslim olarak meclise girmesi ulusal ve uluslararası kamuoyunda çok olumlu karşılanarak çok sayıda tebrik telgrafları almıştır.¹⁹

Dahiliye alanında uzmanlaşan Dr. S. Abravaya, Atatürk'ün son zamanlarda çok fazla nükseden hastalıklarına çare bulmak için danışman hekim olarak daima Atatürk'ün hizmetinde bulunmuştur. Genel Sekreter Hasan Rıza Soyak, anılarında Dr. S. Abravaya

15 İ. Güneş, *a.g.e.*, s. 602.

16 Şenal Günay, *Türk Parlamento Tarihi (TBMM VI. Dönem 1939-1943)*, Cilt: 5, No 39. 2007, s. 588.

17 Ali Güleri, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/marmarali-samuel-abravaya-1879-1953/Erişim> Tarihi:10.02.2023.

18 Muzaffer Şevki Yener, *Sendromlar*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1956, s. 9.

19 B. Ross, *a.g.e.*, s. 14.

Marmaralı'dan şöyle bahsetmektedir: "...Savorona Yatı'na yerleştiği gün, Atatürk, sayın Prof. Dr. Nihat Reşat Belger'i davet ederek müdavi doktorları arasına almış bulunuyordu. Saraya döndükten sonra Operatör Prof. Dr. Mim Kemal Öke de bunlara iltihak etmiş, ayrıca Hükümetin tensip ve kararı ile İç Hastalıkları Mütahassısı Ord. Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Sinir Hastalıkları Mütahassısı Prof. Dr. Süreyya Hidayet Serter ile Dr. Samuel Abreveya Marmaralı ve Dr. Kâmil Berk'ten mürekkep bir İstişare Heyeti teşkil edilmişti. ..."²⁰ Doktor mebus olarak mecliste yer alması aynı zamanda Atatürk'ün de sağlık sorunları yaşadığı süreçte danışman hekim olarak görev yapmasını sağlamış ve Atatürk'ün son zamanlara birebir şahitlik yapmıştır.

Başbakan Celal Bayar ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, 1938'de Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün vefatının kamuoyuna açıklanacak hükümet duyurusunu kaleme almışlardı. Sağlık Bakanlığı öncülüğünde hazırlanan raporu Atatürk'ün müdavi ve müşavir doktorları ulusal ve uluslararası kamuoyuna resmi belgenin duyurulması için imzalamışlardır. Raporda; "Prof. Dr. Nihat Reşat Belger, Prof. Dr. Mim Kemal Öke, Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp, Prof. Dr. Hayrullah Diker, Prof. Dr. Süreyya H. Serter, Prof. Dr. Akil Muhtar Özden, Dr. M. Kamil Berk, Dr. Asım Arar ve Dr. Abrevaya Marmaralı" gibi hekimlerin imzaları yer almıştır.²¹

Dr. S. Abravaya, Fransızca, Almanca ve Rumca dillerini Türkçe kadar iyi öğrenmiş ve konuşmuştur. Evli ve 2 kızı olan Dr. S. Abravaya'nın kızlarından birisi İstanbul Amerikan Kız Koleji'nde eğitim almış, diğeri ise Paris Hukuk Fakültesi'nde hukuk doktorası yapmıştır. Dr. S. Abravaya Marmaralı ilerleyen yaşında ülser rahatsızlığına yakalanmış ve ameliyat edilmiş olmasına rağmen rahatsızlığı ilerleyerek 22 Mart 1953'te 73 yaşında iken vefat etmiştir. Dr. S. Abravaya için 25 Mart 1953'te Neve Şalom Sinagogu'nda dinî ayin yapılarak Arnavutköy Musevi mezarlığına defnedilmiştir.²²

Akademik Eserleri:²³

1. "Humma-yı Tifoidinin Esneyi Seyrinde Mayi-i Dimagi-i Şevkide Lenfotizoz ve İltihab-ı Sahaya-yı Dereni", *Darülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası*, İstanbul, 14 Kasım 1916, Cilt 1, Sayı:4, s.309-314.

2. "Garip Bir Karın Sendromu", *Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası*, İstanbul, Aralık 1946, s.436-442.

Siyasi Hayatı

Türk siyasi hayatının önemli kırılma noktalarından biri de 1935 genel seçimleri olmuştur. Bu seçimle ülkede bazı şeylerin rayına oturması ile Atatürk öncülüğünde yine bazı ilkler gerçekleşmiştir. Şüphesiz bunlardan en değerlisi ise Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesi olmuştur. Atatürk her zaman her ortamda Türk kadınının değerinden,

20 Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar*, C.2, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 764.

21 Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Ebiş No: 01014861 Belge Kayıt: 901625; Arar, 1958, s. 63. (C.A. kısaltılarak verilecektir).

22 Şalom, 26 Mart 1953; *Cumhuriyet*, 24 Mart 1953.

23 Rıfat N. Bali, *Devletin Yahudileri ve "Öteki" Yahudiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 162-163.

özverisinden, çalışkanlığından ve ahlakında bahsederek onun her daim yükseltilmesi için örnek bir lider olmuştur. Bu kapsamda 1935 seçimleri ile ilk defa on yedi Türk kadını CHP'den aday gösterilerek Millet Meclisinde temsil hakkı kazanmıştır. 1935 seçimlerindeki diğer ikinci önemli gelişme ise Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı gayrimüslim azınlıkların da müstakil/bağımsız aday olarak TBMM'de milletvekili olmaları sağlanmıştır. Aslında bu bağımsız vekil uygulaması meclis içi denetimi sağlamak için 1931'de uygulanmaya başlanmış idi. Fakat 1935 seçimleri ile bağımsız mebus olma hakkı gayrimüslim vatandaşlara da tanınmıştır. TBMM'de hem Müslüman, hem gayrimüslim, hem de Türk kadınının temsil hakkı kazanması Türk demokrasisinin ne derece güç kazandığının kanıtı olmuştur.²⁴ 1935 seçimlerinde TBMM'de gayrimüslim müstakil mebusluk için beş kişiye kontenjan ayrılmıştır. Bu şu kişilerden meydana gelmiştir: “Ankara’dan Doktor Nikola Taptaş, Afyon’dan eski Osmanlı Bankası Müdürlerinden Berç Keresteciyan, Eskişehir’den Türk Ortodoks İstamat Zihni, Van’dan Münib Boya ve Niğde’den Doktor Abravaya Marmaralı.”²⁵ Gayrimüslim müstakil mebuslar seçim çalışmaları sırasında bütün Türk halkının vekili olacaklarını beyan etseler de, daha çok ait oldukları azınlık gruplar tarafından desteklenmiştir.²⁶

Dr. S. Abravaya, 1935 yılına kadar hekimlik yapmış ve tıp alanında dünyada ses getiren çalışmalara devam etmiştir. Fakat 1935 seçimleri ile kendisini biranda gayrimüslim müstakil mebus aday gösterilmiştir. Hem şöhretli bir hekim olması hem de Türk Musevi cemiyetinin başkanlığını yapması onun Yahudi toplumunun meclisteki temsilcisi olmasına neden olmuştur. Niğde’den bağımsız aday gösterilerek, yapılan seçim neticesinde 583 oy alarak 17 Şubat 1935’taki seçim tutanağı ile 1935’in 1 Mart’ında mebus olarak TBMM’de yer almıştır. Mesleğinin gereği olarak meclisin V. Döneminde daha çok “*Sıhhat ve İçtimai Muavenet Encümeni Üyeliği*” görevlerinde bulunmuştur.²⁷ Mebus seçilen diğer gayrimüslim müstakil mebuslar gibi, Dr. S. Abravaya da seçim bölgesi olan Niğde ile hiçbir bağı olmamıştır. Ne mebus olmadan önce ne de mebus olduktan sonra Niğde’ye hiç gitmemiştir. Haritada Niğde’nin nerede dahi olduğunu tam olarak bilmediği için ansiklopedik bilgiye ihtiyaç duymuştur. Her ne kadar mebuslar seçtikleri illerin sorunlarını meclise taşımak için seçilseler de, bu müstakil mebuslukların asıl amacı meclis içi kısmı muhalefeti sağlamak olmuştur. Mebus Dr. S. Abravaya, aktif bir vekil olarak görev yapacağını basına ifade etmiştir. Özellikle üç başlık üzerinde çalışmaları hakkında bilgiler vermiştir. İlk olarak sadece Yahudilerin yani azınlıkların değil bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının meclisteki temsilcisi olacağını, ikinci olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hizmet edeceğini ve üçüncü olarak da Cumhuriyet ilkelerine sadık şekilde görev yapacağını beyan etmiştir.²⁸

Mebus Dr. S. Abravaya, meclis kürsüsünde çok fazla söz hakkı alıp zabıtlara geçen konuşması olmamıştır. Sadece Atatürk’ün vefatı üzerine yapılacak merasim sarfiyatı

24 Kenan Olgun, “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 79, 2011, s. 17.

25 Esat Öz, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992, s. 174.

26 *Cumhuriyet*, 4 Şubat 1935, s.1.

27 TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: V, C. 2, İnikat 2, 7 Mart 1935, s. 19; İ. Güneş, a.g.e., s. 600.

28 Selim Gökel, “Niğde’nin Musevi Milletvekili Vardı”, *Bor Haber Gazetesi*, 16 Ağustos 2012, s. 2.

için bir kanun önerisinde bulunmuştur. Bu kanunla ile Atatürk'ün 10 Kasım 1938'de yapılacak cenaze töreni için yapılacak masrafların devlet tarafından karşılanması için bir layiha hazırlayarak, bütçe komisyonuna iletmiştir. Atatürk'ün son zamanlarına danışman hekim olarak çok yakın vakıf olan Dr. S. Abravaya Marmaralı, 14 Kasım 1938 tarihinde meclis kürsüsüne çıkarak Atatürk'ün vefatından dolayı hissettiği acıyı dile getirmek için söz almıştır. Niğde Mebusu Dr. Samuel Abravaya Marmaralı, Atatürk'e olan sevgisini ve hüznünü şu ifadelerle açıklamıştır: *“Arkadaşlar, şimdiye kadar, son dakikaya kadar huzurunuzda çıkmak şerefine mazhar olub da söz söyleyeceğimi katiyen bilmiyordum. Fakat son dakikada, kırılacak derecede çarpan kalbimin heyecanı beni buraya şevketti. Buraya geldiğim dakikada dahi ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Atatürk'ün büyüklüğü, Atatürk'ün dehası, Atatürk'ün eseri hakkında neler söylendi, neler yazıldı. Kütüphaneler dolusu kitaplar mevcut. Radyoda neler dinledik. Bunlara ilâve edecek söz bulmak şimdilik benim için kabil değildir. Esasen maksadım bunlardan bahsetmek değildir. Güzümün önünde hazin ve elim tabloyu gördüğüm zaman elini, ayağını seve seve öptüm. Fakat bu dakikada o arzu yine bende uyandı ve huzurunuzda - Huzurunuz diyorum. Çünkü huzurunuz demek doğrudan doğruya Atatürk'ün huzuru manevisi demektir Eğilmek ve milyonlarca defa elini, ayağını öpmek için buraya geldim. Sağ olun Türk milleti.”²⁹*

Atatürk'ün 1938'de vefat etmesi neticesinde İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiş ve Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Atatürk'ten sonra çok farklı adımlar atmadan ülkeyi yönetmeye başlamış ve 1939 genel seçimlerinde gayrimüslim müstakil mebusların mecliste yer alması için bir değişikliğe gitmemiştir. Bu kapsamda Dr. S. Abravaya Marmaralı, TBMM'nin VI. Döneminde yeniden Niğde'den bağımsız aday gösterilerek oyların 622'sini olarak 3 Nisan 1939'da meclisteki ikinci dönemine başlamıştır. Meclisteki ikinci döneminde bu sefer hekimlik müşavirliğinden daha çok Maliye Encümeni üyeliğinde faaliyet göstermiştir.³⁰ Dr. S. Abravaya bu görevi 8 Mart 1943 tarihine kadar sürdürerek azınlık mebus olarak sekiz yıl ülkesinin millet meclisinde hizmet etmiştir. Bu dönemdeki siyasi faaliyetlerini incelendiğinde bazı kanun maddelerinin düzeltilmesi ve değiştirilmesi konusunda oluşturulan komisyonlarda görev aldığı görülmüştür. Bu görevlerden birisi de İskân Kanunu'nun 32. Maddesinin değiştirilmesi için oluşturulan komisyona katılması olmuştur.³¹

CHP'nin tek başına iktidar olduğu 1935-1950 yılları arasında uygulanan müstakil mebusluk bazı çevreler tarafından gölge vekillik olarak yorumlanmıştır. Hatta gayrimüslimlerin bağımsız vekil olarak gösterilmesi demokrasinin neticesiymiş gibi yorumlansa da, özellikle dışta ve içteki azınlık grupları kontrol altında tutmak için uygulandığı iddia edilmiştir. Müstakil mebusluk konusunda dönemin Nafia (Bayındırlık) Vekili Hilmi Uran hatıralarında şöyle açıklamıştır: *“26 Mart 1939 tarihinde yapılmış olan umumi mebus seçimlerinde Afyonkarahisar'da, Eskişehir'de, Ankara'da ve Niğde'de birer yer açık bırakılmak ve oralara Halk Partisinden namzet gösterilmek suretiyle müstakil mebus seçtirilmiş olması yine İnönü'nün ileri sürdüğü ayrı bir siyaseti idi. Çünkü bu suretle Büyük Millet Meclisinde güya Berç Türker Ermenileri, Özdamar Papa Eftim'in*

29 TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: V, C. 27, İnikat 4, 14 Kasım 1938, s. 40.

30 TBMM, Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C. 1, İnikat 2, 10 Nisan 1939, s. 519.

31 TBMM Arşivi, Samuel Abravaya'nın Tercüme-i Hal Kâğıdı, Sicil No: 318.

başında bulunduğu Türk Ortodokslarını, Dr. Taptas asıl büyük Rum kütlesini ve Abravaya da Yahudileri temsil etmiş olacaktı. Hâlbuki ne temsil edenler ne de temsil edilenler, takip edilen maksada inanmamışlardı. Binaenaleyh, o maksada yararlı olamamışlardı.³²

Dr. S. Abravaya'nın Basına Verdiği Demeçler

Dr. S. Abravaya seçim öncesi kendisini ziyarete gelen gazetecilere seçimlere katılmaktaki amacını şu sözlerle açıklamıştır: *“Ben bir Türk yurttaşım ve öteden beri bu gaye ile yürümüştüm. Bu defa sayılabılığa namzetliğimi koyarken de ancak Türk ulusunun bir sayılabılı olmak şerefine nail olmak istedim. Bu şerefli vazife hakkında nokta-i nazarım budur. Sayılabılığım tahakkuk ederse çok faziletkâr olan Türk doktorlarının hukukunu müdafaa etmek için elimden geldiği kadar çalışacağım. Başlıca gayelerimden biri de Türk doktorluğunu yükseltmek olacaktır. Bunlardan başka içtimaî sahada da faydalı olmağa çalışacağım. Bazı gazeteler bizi azınlık namzedi olarak gösteriyorlar. Hâlbuki benim nazarımda Ahmed ne ise Avram da odur.³³”*

Dr. S. Abravaya'nın mebus seçilmesi Yahudi Cemaati tarafından da büyük bir sevinç ile karşılanmıştır. Cemaat artık gayrimüslimlere karşı uygulanan ayrımcı siyasetin böylece sona ereceğine inanmıştır. Batı medyası da Musevi kökenli birisinin mebus seçilmesine ilgi göstererek World Jewry dergisi bir muhabirini Türkiye'ye göndererek, Dr. S. Abravaya'nın meclisteki ilk gününde onu yalnız bırakmamıştır. World Jewry Dergisi muhabiri olan Betty Ross, onunla yaptığı söyleşiden oluşan röportajı dergisinde yayınlamıştır.³⁴ Yapılan uzun söyleşi daha sonra İzmir'de yayınlanan Yeni Asır gazetesinde Türkçe olarak da yayınlanmış ve tartışmalara yol açmıştır.³⁵

Dr. S. Abravaya, Betty Ross'un *“Millet Meclisinde her şeyden evvel Yahudi ihtiyaçlarıyla mı uğraşacaksınız?”* sorusuna da, seçim sürecinde azınlık adaylarının kullandığı ve hükümetin de onlardan kullanmalarını beklediği bir üslupla cevap vermektedir: *“Ben her şeyden evvel bir Türk sayılabılıyım. Burada ekalliyet meseleleri yoktur.”* Abravaya devamlı Yahudiler için Türkiye'de azınlık olarak görülüp, buna göre özel muamele görmektense: *“Cumhuriyetin bir öz ve tamamlayıcısı mevkiinde bulunarak”* diğer vatandaşlarla eşit hak ve görevlere sahip olmanın daha iyi olacağını söylemiştir.

Dr. S. Abravaya, Yahudilerin neden siyasette ve hükümette önemli yerlere gelmediklerine ilişkin soruya, Yahudilerin siyaset ve yönetim kariyerlerine değil Sinai ve ticari faaliyetlere yöneldikleri cevabını vererek, Yahudilerin Türkiye'de ayrımcı bir muamele görmediklerine ilişkin daha sonra sık sık kullanılan şu önemli saptamayı yapmıştır: *“Buna mukabil Türkiye kültür dünyasında çok kudretli bir tarzda temsil olunuyorlar. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Roma hukuku profesörü bir Yahudi'dir. Burada diğer fakültelerin tedaris heyetinde. Hitler Almanya'sını terk ile Türk kültür ve ilim hayatına katılmış çok Yahudi âlim bulunmaktadır.³⁶”*

32 Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959, s. 348-349.

33 *Cumhuriyet*, 4-5 ve 9 Şubat 1935, s.1.

34 B. Ross, *a.g.e.*, s.16.

35 *Yeni Asır*, 29 Ekim 1935, s. 2.

36 *Yeni Asır*, 29 Ekim 1935, s. 2-3.

Türk Yahudilerinin Filistin hakkında ne düşündüğünün sorulması üzerine; Türkiye’deki iyi bir Yahudi’nin Türkiye’nin geleceği için çalışması gerektiğini, Filistin’in ise ülkelerinde iyi muamele görmeyen Yahudilerin sığınabileceği önemli bir yer olduğunu ve onunla Siyonist teşkilatının resmi görevlilerinin ilgilenmesi gerektiğini anlatıyor. Betty Ross’un Türkiye’yi ima ederek “*bundan sonra hangi ülkenin Yahudi’sinin kötü muamele göreceğini kim bilebilir?*” şeklindeki sorusu üzerine; “*Türkiye’de bir Hitler’i asla tasavvur edemem*” diyerek, Cumhuriyet yönetiminin ırk farklarını ortadan kaldırmak yönünde çok mesafe aldığını ve Türkiye’de en basit bir Yahudi aleyhtarlığı vaziyetinin düşünülmemeyeceğini iddia etmektedir.

Dr. S. Abravaya, 1934’teki Trakya olayları içinse şunları söylemiştir: “*Evet Trakya’da bazı münferit eşhas halkı kışkırtmak suretiyle bir Yahudi aleyhtarlığı hareketi doğurmak istemişlerdi. Fakat büyük bir ciddiyet ve süratle hareket etmesini bilen hükümet, en doğru tahkikatın yapılması için, hadise mahalline Cumhuriyetin Dahiliye Vekilini yolladı. Vekilin hadise etrafında neşretmiş olduğu rapor adalettteki bir taraflılığın şaheseridir. Vekil, tahkikatı sonunda mahallin polis müdürünü ve bazı diğer memurları azletti. O gün bugün bütün Yahudiler ocaklarına dönmüşler ve sulh ve sükûn içinde yaşamaktadırlar.*”³⁷

Dr. Abravaya Türkiye’de dinin serbestçe yaşanabildiğini, Yahudi okullarının eğitim verdiğini, İbranicenin öğretilbildiğini ve bu bakımlardan Türkiye’nin birçok ülkeden üstün durumda olduğunu ifade ettikten sonra, Türk ve Yahudilerin birbirleriyle evlenmeleri üzerine dikkat çekici yorumlarda bulunmuştur. Bu tür evlilikler “hocaların ve dervişlerin sihirli nüfuzlar”ını kıran laiklik sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu tür evlilikler artacak ve ileride “mütecanis bir memleket gençliği” doğacağını söylemiştir. Abravaya “*sosyal inkılabın*” kadınlara ilişkin yönü sayesinde, Türk kadının peçeden sıyrılıp haremden kurtulduğunu ve erkeklerle eşit bir hukuka sahip olması sayesinde bu tür evliliklerin yapılabildiğini söylemiştir. Kız ve erkek çocuklarının beraber eğitim yapabilmeleriyle sınıf ve ırk ayrımının ortadan kalkarak her geçen gün birbirlerine benzediklerini aktarmıştır.

Söyleşinin özellikle tartışma yaratan kısmında Dr. Abravaya’ya atfen şu ifadeler yer almıştır: “*Şayet, zamanla, Yahudiler diğer ırklarla, aralarında erimek yolu ile kaynaşacak olsalar bile, bu kaynaşma ve erime ancak sözde kalır. Zira Yahudi ırkı hiçbir gün tamamen yok olamaz. Yahudi dehası ve “esprit’si her zaman yaşayacaktır. İster bize Türk desinler, ister Çekoslovak veya İtalyan. Din ve ırk ayrı şeyler kalmalı ve üzerinde hiçbir akis yapmadıkları politika sahalarına asla sürüklenmemelidirler. Din bir kimsenin yaratıcı kabiliyetinin ve zati istidatlarının tahakkukuna sade çekilmesi hususunda bahane olarak kullanılmamalıdır.*”

Betty Ross’un “*Türkiye’de Yahudi meseleleri nelerdir?*” sorusuna Abravaya şöyle cevap vermiştir: “*Türkiye’de hiçbir vakit, ne dinî ne de iktisadi Yahudi aleyhtarlığı olmamıştır. (...) Cumhur reisimiz Kemal Atatürk, tam bir “liberal”dir. O vicdan hürriyetine hürmetkârdır. Fertlerin aynı ayn din ve mezhepleriyle meşgul olmaz. Yurttaşlardan istediği*

37 Yeni Asır, 29 Ekim 1935, s. 3; Erdal Aydoğan, Tansu B. Mahmutoglu, “Yeni Belgeler Işığında 1934 Trakya Yahudi Olayları”, *Belgi Dergisi*, Vol.2, No.16, 2018, 883.

ancak ve ancak dürüstlük ve sadakattir. Büyük Türk devrimine baş ve gönül bağlılığıdır. Biz ne Yahudi ve ne de Müslüman diye ayrılmış değiliz ve bu yolda bir telakki dahi mevcut değildir. Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız.³⁸

Söyleşinin Yeni Asır'da yayınlanmasından kısa sonra yine İzmir'de çıkan Anadolu gazetesinde Orhan Rahmi Gökçe imzasıyla Dr. Abravaya'yı çok sert bir şekilde eleştiren bir yazı yayınlanmıştır.³⁹ Orhan Rahmi Gökçe söyleşinin belli bir kısmına yönelik olarak değil, tamamına yönelik bir polemik kaleme almıştır. Dr. Abravaya'nın şahsında Yahudilerin Türkleşmeyeceklerini söylediklerini iddia eden Gökçe eleştirilerini beş noktada dile getirmiştir. İlk olarak *"Türk rejiminin"* vatandaştan sadece dürüstlük ve sadakat değil, Türk olmasını beklediğini iddia etmiştir. *"Tam Türk olmak, yani kana kadar, dile, duyguya, kafaya, aile terbiyesine, kültüre kadar Türklük."*

Orhan Rahmi Gökçe ikinci olarak Abravaya'nın Yahudilerin Türkiye'de muayyen bir meselelerinin olmadığını söylemesinin, gayrimuayyen ve meçhul sorunları olduğu anlamına geleceğini, bunun yerine Yahudilerin hiçbir meselesi yoktur demesi gerektiğini yazmıştır.

Gökçe'ye göre üçüncü olarak Dr. Abravaya'nın *"Türkleri misafirperver ve alicenap"* olarak görmesi, Yahudileri ayrı ve misafir bir millet olarak gördüğüne işaret etmiştir. Gökçe bunu ancak bir yabancıнын söyleyebileceğini, Türk'üz diyen birinin söyleyemeyeceğini; ev sahibin çektiği güçlüklerle karşı yardımcı olmayarak *"çatı altında ipliğini boyayan bir misafire ise izin verilmeyeceğini söylemiştir.*

Orhan Rahmi Gökçe'nin Dr. Abravaya'ya yönelik eleştirilerinin dördüncüsü Musevi terbiyesi ve İbranice'nin hiçbir zaman *"genel Türk terbiyesi"* çerçevesine giremeyeceğini ve bunların Türklük noktasında olmayacağını ifade etmiştir. Genel olarak Yahudi aleyhtarı olan milliyetçi-sol Kemalist Anadolu gazetesi yazarı Orhan Rahmi Gökçe Dr. Abravaya'ya atfen çıkan Yahudilerin erime ve kaynaşmalarının ancak sözde kalacağını, Yahudi dehası ve esprisinin Türk de dense, Çekoslovak da dense yaşamaya devam edeceği mealindeki ifadelerini Yahudilerin Türkleşmeyeceklerinin bir kanıtı olarak sunmuştur. Gökçe önyargılarını tarihsel olaylara savunarak şöyle devam etmiştir: *"Nitekim tarih, bunu bize serahatle göstermiştir. Ne yazık ki, bunu şimdi bir sayıların ağzından da dinliyoruz. Doktorun kaldırdığı ışık altında, şimdi Türk Yahudilerini daha iyi görüyoruz.⁴⁰"*

Orhan Rahmi Gökçe'nin bu ağır eleştirileri üzerine Dr. Abravaya on beş gün sonra bir tekzip yazısı göndermiştir. Anadolu gazetesi tekzibi şu ifadelerle birlikte vermiştir: *"Mülakatı tenkid edilmişti. Çünkü bu mülakatta, Dr. Abravaya'ya atfedilen öyle fikirler vardı ki, Türk içtimai heyeti içinde başlı başına bir Yahudilik meselesi yaratıyordu."* Dr. Abravaya'nın Niğde Sayılarıyla şu tekzibi göndermiştir: *"30 Ekim 1935 tarihli gazeteniz bugün elime geçti. Miss Betty Ross'a verdiğim mülakatta Türklük ruhu ile telif edilemeyen hiçbir söz söylemedim. Betty Ross'un bana isnat ettiği ve öz Türklük prensipleri ile temessül [asimilasyon] kanaatlerime mugayir olan ve Yahudiliğin irkinaaid bulunan*

38 Yeni Asır, 29 Ekim 1935, s. 3-4.

39 Anadolu, 30 Ekim 1935, s. 2.

40 Anadolu, 30 Ekim 1935, s.3.

ifadeleri şiddetle red ve tekzip eylemenizi dilerim.⁴¹”

Doktor Abravaya'nın 1935 seçimlerinde müstakil sayılabarak mecliste yer alması dış basında olduğu kadar iç kamuoyunda merak uyandırmış ve Akşam gazetesi 5 Şubat 1935'te kendisi ile uzun bir röportaj gerçekleştirmiştir. Samuel Abravaya Marmaralı, gazetecilere mülakat vermek pek âdetinin olmadığını ifade etmiştir. Daha önce siyasette yer aldınız mı sorusuna, siyasetten daha önemlisi Milli Mücadele'de Ankara Hükümeti ve milletin menfaati için görev aldım diye beyanda bulunmuştur.⁴²

Muhabirin “*Daima Türkçe mi konuşuyor musunuz?*” sorusuna şu cevabı vermiştir: “*Tabii değil mi ya... Evde ve işimde daima Türkçem konuşurum. Türk edebiyatı okurum. Abdülhak Hâmidî, Faruk Nafizî, birçok Türk şairlerini okudum. Fakat edebiyatla iştiğalim daha ziyade bir okuyucunun edebiyatla alakasından ibarettir. Türk tarihini, yani kendi tarihimi, kendi memleketimin tarihini büyük bir zevkle okurum. Bütün ahbablarımı Türkçe konuşmağa davet ederim. Türkçe konuşmayanlara kızar, darılırım. Türkçe konuşmakla büyük bir vatan borcumu yaptığımıza kailim.⁴³”*

Yahudi cemaatinin temsilcisi olarak Mecliste nelerle meşgul olacaksınız? diye soru yöneltince aşağıdaki uzun ifadesinde şunlardan bahsetmiştir: “*Tekrar edeyim ki söyleyeceklerim ancak projelerden ibarettir. Evvelâ kadınlarımızın kazandıkları hakka meftunum. Kadınlarımız her hakkı kazanmak için her şeyle mücehhezdirler. Onları Mecliste erkeklerle yanyana görmek büyük bir zevktir. Ben milli mücadelede gözümle gördüm. Harekâta milliyede iptidai bir irfan sahibi olan köylü kadınlarımız omuzlarında erzak, cephane, su taşıyorlardı. Bence bir mebus memleketin her bucağı ile hatta bir karış toprağı ile bile alakadar olmalıdır. Hukukçu olmak itibarı ile evvel emirde mesleğim dahilinde bana teveccüh edecek işlerle meşgul olacağım. Fazla olarak en zevkime giden şeylerden biri bize bütün nimetleri bahseden toprak ve köylü işleri ile meşgul olmaktır. Kabil olursa memleketin en tenha köşelerine gidip köylü Mehmetçiklerimizle görüşeceğim, onların ihtiyaçların, arzularını dinleyeceğim. Sonra Türkçemizin kökleşmesi için çalışmak tasavvurundayım. Çünkü ırk meselesi tetkik edilirse görülür ki bu toprakta yaşayanların aslı tamamı ile tükürtür. Lisanımızın da Türkçe olması gayet tabiidir. Sonra mektep ve maarif işleri ile meşgul olmak en büyük emelimdir. Mektep denince yalnız kuru bir bina kastetmiyorum. Mektep ve pedagojiye hakkı ile vakıf muallimlerden bahsediyorum.” Söзlerini şu ifadelerle bitirmiştir: “*Tasavvur edemezsiniz mebus olarak memleketime hizmet etmek beni ne kadar mesud edecek. Türk milletinin mebusu olabilmek kadar büyük şeref ve nimet var mıdır?⁴⁴”**

Sonuç

Atatürk Türkiye'si 1923'te Cumhuriyeti ilan ederek Osmanlı'nın aksine ülke içinde yaşayan insanları dini yapılarına göre tanımlamamış, milleti Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak tanımlamıştır. Bu kapsam da ister Müslüman, ister Gayri Müslüm, ister Türk, ister Rum, ister Ermeni ve isterse Yahudi olsun her Cumhuriyet vatandaşının Millet Meclisi'nde temsil edilmesi 1930'lu yıllarda gündeme gelmiş ve onlara 1935'te müstakil/bağımsız

41 *Anadolu*, 16 Kasım 1935, s.1.

42 *Akşam*, 5 Şubat 1935, s. 7.

43 *Akşam*, 5 Şubat 1935, s. 7.

44 *Akşam*, 5 Şubat 1935, s. 7-8.

mebusluk hakkı tanınmıştır.

Anadolu coğrafyasında yüzyıllardır çok farklı millet ve dine mensup insan topluluğu yaşamış ve Atatürk Türkiye'sinde de farklı toplumlar bu coğrafyada yaşamaya devam etmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e giden süreçte Milli Mücadele zamanlarında en sorunsuz azınlık toplum Musevi Cemiyeti olmuştur. Eğitimde, bilimde, sanatta ve özellikle de ticari hayatta Yahudiler her zaman Anadolu coğrafyasında etkin rol oynamışlardır. Atatürk'te birçok alanda böyle etkin bir milletin Türkiye Cumhuriyeti'ne bağlarını artırmak için Doktor kimliği ve Musevi Cemiyetinde önemli etkisi olan Samuel Abravaya Marmaralı'yı Niğde'den bağımsız mebus olarak TBMM'de yer almasını istemiştir.

Samuel Abravaya Marmaralı, tıp eğitimini tamamladıktan sonra Anadolu'nun çeşitli kasabalarında doktorluk hizmetini Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak yapmıştır. Dr. S. Abravaya yardım sever kişiliği ile Museviler başta olmak üzere toplumun her kesiminin saygısını kazanmıştır. Atatürk ilkelerine bağlı örnek bir Türkiye Cumhuriyeti mensubu olarak Türkiye'nin sağlık konularında sorumluluk almaktan kaçmamış ve tıp alanında ilklere imza atmıştır. Örnek bir Musevi vatandaşı olarak müstakil mebus olarak iki dönem Niğde mebusluğu yapmıştır. Atatürk'ün hastalığı sürecinde danışman hekim olarak vazife almış ve O'nun sağlığına kavuşması için özveride bulunmuştur.

Kaynakça

- Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Ebis No: 01014861 Belge Kayıt: 901625. 1938.
TBMM Arşivi, Samuel Abravaya'nın Tercüme-i Hal Kâğıdı, Sicil No: 318.
TBMM Arşivi, No:308.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, C. 2, İnikat 2, 07.03.1935, s.19.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: V, C. 27, İnikat 4, 14.11.1938, s.40.
TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: VI, C. 1, İnikat 2, 10.04.1939, s.519.
Akşam, "Müstakil Saylav Namzetlerinin Söyledikleri", 5 Şubat 1935.
Arar, Asım, *Son günlerinde Atatürk*, İstanbul. Selek Yayınları, 1958.
Aydoğan, Erdal, Mahmutoğlu, Tansu B. "Yeni Belgeler Işığında 1934 Trakya Yahudi Olayları", *Belgi Dergisi*, Vol.2, No.16, 2018, ss. 878-894.
Bali, N. Rıfat, "Serbest Fırka'nın Azınlık Adayları", *Tarih ve Toplum*, S. 167, 1997, ss. 25-33.
Bali, N. Rıfat, *Devletin Yahudileri ve "Öteki" Yahudiler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.
Cumhuriyet, "Büyük ve Acı Bir Kayıp, 24 Mart 1953.
Cumhuriyet, "Müstakil Saylavlar", 4-5 ve 9 Şubat 1935.
Cumhuriyet, 4 Şubat 1935.
Çakırbaş, Ali, *Cumhuriyet Döneminde Gayrimüslim Milletvekilleri ve Faaliyetleri*

(1923-1964), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Niğde, 2017.

Gökçe, Orhan Rahmi, “Bir Türk Saylavı Olduğu Halde Yahudiliği Müdafaa Ediyor”, *Anadolu*, 30 Ekim 1935.

Gökçe, Orhan Rahmi, “Dr. Abravaya Neşriyatımıza Cevap Veriyor”, *Anadolu*, 16 Kasım 1935.

Gökel, Selim, “Niğde’nin Musevi Milletvekili Vardı”, *Bor Haber Gazetesi*, 16 Ağustos 2012.

Güler, Ali, *Osmanlıdan Cumhuriyete Azınlıklar*, Tamga Yayıncılık, Ankara, 2000.

Güleri, Ali, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/marmarali-samuel-abravaya-1879-1953/> Erişim Tarihi:10.02.2023.

Güleryüz, A. Naim, *Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri*, Gözlem Yayınevi, İstanbul, 2012.

Günay, Şenal, *Türk Parlamento Tarihi (TBMM VI. Dönem 1939-1943)*, Cilt: 5, No: 39, 2007.

Güneş, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi V. Dönem 1935-1939, (Özgeçmişler)*, C.II, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

Kısa, Ahmet, “Meclisi Mebusan’da Musevi Vekiller Ve Faaliyetleri 1908-1912”, *Tarih Okulu Dergisi*, Yıl 8, Sayı 22, 2015, ss. 343-362.

Oğuz, Ahmet, *Birinci Meşrutiyet Kanun-ı Esasi ve Meclis-i Mebusan*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2010.

Okutan, M. Çağatay, *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*, İstanbul, 2004.

Olgun, Kenan, “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 79, 2011, ss.263-290

Öz, Esat, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.

Ross, Betty, *Turkey’s First Jewish M.P.*, World Jewry, 3-14. 1935.

Soyak, H. Rıza, *Atatürk’ten Hatıralar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul. 2005.

Şalom, “Una Grande Pedrita Para el Judaizmo de Turkiya”, 26 Mart 1953.

Turan, Orhan, “II Meşrutiyet’in İlanına İlişkin İngiliz Büyükelçiliğinin Değerlendirmeleri”, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 60, 2018, ss. 65-86.

Uran, Hilmi, *Hatıralarım*, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1959.

Yener, Ş. Muzaffer, *Sendromlar*, İsmail Akgün Matbaası İstanbul, 1956.

Yeni Asır, “Türkiye’nin İlk Yahudi Saylavı”, (Betty Ross’un Dr. Abravaya ile Söyleşisi), 29 Ekim 1935.

Ekler:

AKŞAM

SALI — 5 Şubat 1935

Tehnika 24240 (İzmir) - 24249 (Tahir) - 24248 (Mathra) - 20113 (Kilçe)

ARSEN LUPEN
Roman serisi (sıradaki)
5 ve 6 sonuncu cilt çıktı
(Forma) 107-111 sayfa 80 kuruş
AKŞAM KİTAPHANESİ

Çocuklara en değerli armağan
Kitaplar
Cemal Etiler'in yeni kitabı...
50 kuruş
AKŞAM KİTAPHANESİ

Saylay namzetlerinin isimleri

Kamâl Atatürkün Türk ulusuna beyannamesi

Atatürk geçen dört sene içinde yapılan işleri anlatıyor ve ulusdan itimat istiyor

Atatürkün beyannamesinden: Saniyetine programını tahakkukuna, ünlemlerini standardize edilmesine, küçük kredi müesseseleri vücuda getirilmesine çalışacak, maliyede vergi istihabatına devam edilecek, nüfus programımız devrimden fakülte edilecek. Türk ulusunun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duyuğu, ulusal kültür en yüksek noktasına çıkarılmaya çalışılacaktır. Türkiye'nin ulusal birliğini sağlamaya çalışılmaya çalışılacaktır.

1934 ve 1935 yıllarındaki başarılar
Her ayın tamınıyla genel işleri icra ederken, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş...

Ekonomik tedbirlerin icrası
Bunları ve uygulanır ulusun genel yararına, ve her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş...

Dış politikamız
Uluslar arası gürvenlilik ve barışın sağlanması için, Türk ulusunun yitmiş menfaclarına en uygun şekilde yardım edecek, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş, her ayın başlarında dikkatli düşünmüş, her ayın sonunda dikkatli düşünmüş...

Mustakil saylay namzetlerinin isimleri

Doktor Abravaya "Türk milletinin mebusu olabilmek kadar büyük şeref ve nimet var mıdır?" diyor

Say Karatelliyan
Kapıda kılığıyla bir İshak...
Doktor Tapras : Zile hatırı, Evde bir ayık kapıya açtı, Sonra...

Doktor Tapras
Doktor big de 63 yaşında görülmüştü, Onu görünün ancak 55 - 56 yaşında, cehaletinin...

Say Nakiye
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

Say Türkan
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

General Şükrü Naili
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

Say Yavuz
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

Say Müstak
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

Say Cevdet Kerim
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

Say Şahin
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

Say Kenan
Yeni saylay namzedlerinin isimleri

5 Şubat 1935

Mustakil saylay namzetlerinin söyledikleri

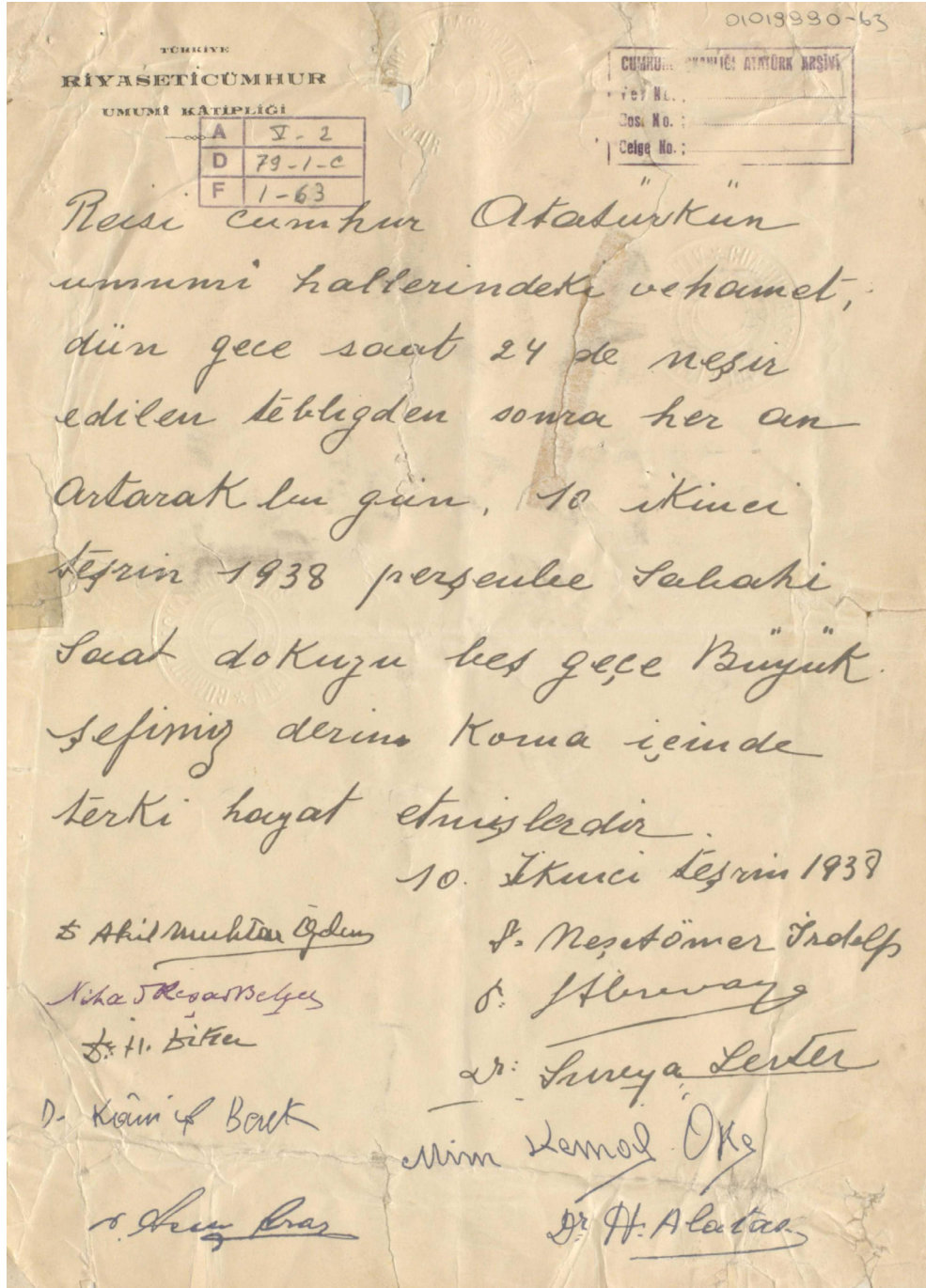
Doktor Abravaya "Türk milletinin mebusu olabilmek kadar büyük şeref ve nimet var mıdır?" diyor

Say İsmet Zihni
Ben daha önceki bir zamanda...
Bu demek istedi ki, ben de...
Nasıl bir şey olabilir, ben de...
Ben de daha önceki bir zamanda...
Ben de daha önceki bir zamanda...
Ben de daha önceki bir zamanda...

Doktor Abravaya
Mustakil saylay namzedlerinin...
Ben de daha önceki bir zamanda...
Ben de daha önceki bir zamanda...
Ben de daha önceki bir zamanda...
Ben de daha önceki bir zamanda...
Ben de daha önceki bir zamanda...

AKŞAM
KİTAPHANESİ
Kirazlıdan girilen kitaplar...
Köprüde
Kadıköyde
Hakkıdır
Bahçelerde
Büyükdada

KIZIL ÇARİCE
Melik Sinemada
MELEK Sinemanda
SAFOL
HAYAT KURBANLARI
BORSA
SİK Sinemanda

Cumhurbaşkanlığı Arşivi: Ebis No: 01019990/63/662748, "Atatürk'ün 10 Kasım 1938 Tarihine Ait Ölüm Raporu ve Samuel Abravaya'nın İmzası".